

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 323.28+327.88]:355.02(44)

Српска политичка мисао

број 4/2015.

Оригинални
научни рад

год. 22. vol. 50.
стр. 313-329.

Бориша Н. Лечић

Академија за националну безбедност, Београд

ФРАНЦУСКИ ОДГОВОР НА ИЗАЗОВЕ ГЛОБАЛНОГ ТЕРОРИЗМА – ИСТОРИЈА И САВРЕМЕНОСТ

Сажетак

Терористички напади радикалних исламиста на редакцију сатиричног часописа „Шарли ебдо“ (*Charlie hebdo*) и друге мете, у којима је почетком 2015. године страдало укупно седамнаест особа, актуелизовали су потребу детаљног проучавања и свеобухватног критичког сагледавања модела супротстављања овом облику политичког насиља у Француској, пре свега у погледу правних норми које регулишу антитерористичку делатност, као и организационих и професионалних капацитета специјалних служби у чијој надлежности се налази превентивно и репресивно супротстављање тероризму. Релативно нови моменти у извођењу савремених терористичких аката, од којих су се поједини манифестовали и приликом напада на „Шарли ебдо“, попут деловања малих група или нестабилних појединаца, тзв. вукова самотњака (*lone wolf*) уз минималне припреме у потпуној тајности, а са погубним ефектима, што отежава рад безбедносних структура, већ су довели, а неминовно ће у будућности и даље доводити до одређених легислативних промена у Француској, чији је циљ повећање ефикасности антитерористичких активности специјалних служби.

Кључне речи: тероризам, Француска, „Шарли ебдо“, правне норме, безбедносно-обавештајне структуре

Серија недавних терористичких напада на циљеве у Француској изазвала је велику пажњу јавности и мотивисала значајан број аутора да се посвети анализирању тих догађаја, али и даље остаје чињеница да српски истраживачи на пољу политикологије и безбедносних наука до сада нису детаљније сагледавали порекло и генезу терористичке претње у овој земљи. Такође, у нашој науци недостају свеобухватне студије о легислативним основама и оперативним капацитетима за спровођење антитерористичке делатности у Француској.

Овај рад ће настојати да прикаже како су многобројни терористички напади током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, организовани и реализовани од стране субјеката са различитом идеолошко-политичком агендом, утицали на француске законодавце приликом уобличавања правних аката којима се регулише борба против тероризма. Указаће се и на одређене пропусте, пре свега у домену превентивног деловања на спречавању терористичких аката, што је створило потребу за новим законодавним иницијативама француског естаблишмента које треба да отклоне уочене пропусте. Следствено томе, биће анализирани ови предлози, а у завршном делу рада ће се приказати које су безбедносне структуре, односно њихове организационе јединице, укључујући и специјалне оружане формације, ангажоване на сузбијању тероризма у Француској. Посебна пажња ће бити посвећена анализи могућности да нова законска решења, као и најављена проширења надлежности безбедносних служби, негативно утичу на поштовање права и слобода грађана у земљи која је кроз историју управо у залагању за те вредности имала водећу улогу у западној цивилизацији.

1. УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ ЕКСПАНЗИЈЕ ТЕРОРИЗМА У ФРАНЦУСКОЈ

Талас међусобно повезаних терористичких напада који је почетком јануара 2015. године погодио Француску још једном је потврдио да се и ова западноевропска земља налази на списку мета глобалних сиахадиста, који су у првој деценији 21. века већ извели разорне ударе по САД, Шпанији и Великој Британији, али и по великом броју других циљева широм света.¹⁾ Непосредни повод је било још једно у низу објављивање карикатура пророка Мухамеда,

1) Видети опширније у Brian J. Phillip, „Terrorist group cooperation and longevity“, *International Studies Quarterly*, International Studies Association, Tucson, Vol. 58, 2014, pp. 336-347.

овога пута у сатиричном часопису „Шарли ебдо“,²⁾ док су узроци далеко комплекснији и дубљи, при чему стручњаци наводе читав спектар – од недовољне интеграције муслиманског становништва у француско друштво, до радикализације представника њихове омладине под дејством различитих чинилаца, у првом реду збивања у Сирији, чему у значајној мери доприносе друштвене мреже посредством којих се лако и брзо шири цихадистичка пропаганда, итд.³⁾

Треба напоменути да тероризам није нова опасност за Француску, будући да су на њеној територији још шездесетих година прошлог века биле активне левичарске и десничарске терористичке групе, формиране као један вид реакције на алжирски рат за независност. Седамдесетих година су се појавиле палестинске терористичке организације, а осамдесетих терористи које су спонзорисали Иран и Сирија.⁴⁾ У последњој деценији 20. века деловале су радикалне исламистичке групе које су 1994. године намеравале да отетим путничким авионом сруше Ајфелов торањ. Међутим, правремена акција обавештајно-безбедносних служби је осујетила тај план. Такође, Француска је постигла значајан успех у спречавању планираних терористичких напада на Светском првенству у фудбалу 1998. године, на стразбуршку катедралу 2000. године и на амбасаду САД-а у Паризу 2001. године.⁵⁾ Осим тога, Француска има вишедеценијски проблем са регионалним сепаратистичким групама које су за поједине делове земље тражиле висок степен аутономије па чак и независност, попут Баскије, Бретање и Корзике.⁶⁾

Описана ситуација је довела до тога да је Француска дужи низ година сматрана уточиштем за различите и бројне терористичке групе из многих држава, било за оне које су деловале у Фран-

2) Lawrence Davidson, „Terror in Paris: Putting Charlie Hebdo in context and looking for a way out“, *The Humanist*, American Humanist Association, Washington, March-April 2015, p. 22.

3) О стварању социјалног амбијента који погодује ескалацији тероризма видети опширније у James A. Piazza, „Poverty, minority economic discrimination and domestic terrorism“, *Journal of Peace Research*, PRIO, Oslo, Vol. 48, 2011, pp. 339-354; Charles C. W. Cook, „Je suis... qui? A report from les baulieus“, *National Review*, NRI, New York, 2015, pp. 27-33.

4) Pierre Carli, Caroline Telion, David Baker, „Terrorism in France: the medical response“, *Pre-hospital and Disaster Medicine*, WADEM, Cambridge, Vol. 18, 2003, p. 93.

5) Видети интервју са француским шефом контраобавештајне агенције Pierre de Bousquet de Florian за Jacques Amalric, Patricia Tourancheau, „Des reseaux terroristes tres mobiles et autonomes“, *Liberation*, 06.12.2002.

6) Siniša Tatalović, Anton Grizold, Vlatko Cvrtila, *Suvremene sigurnosne politike: државе и национална сигурност почетком 21. stoljeća*, Golden marketing, Tehnička knjiga, Zagreb, 2008, str. 76-77.

цуској, било за оне које су ову земљу користиле као базу за своје операције изван ње. У питању је била свесна одлука државног врха, односно владина политика названа „доктрина уточишта“ која је означавала покушај да се земља заштити од међународног тероризма својеврсним игнорисањем стварања услова за несметан живот и деловање терориста у самој Француској. То опредељење је подразумевало да француске власти буду што је могуће неутралније у погледу питања која могу постати иницијална каписла за активности међународних терористичких група. Међутим, како је Француска временом постајала европска држава која је највише погођена деловањем међународних терористичких група које су сматрале да треба да искористе слабост и пасивност власти за своје јачање, „доктрина уточишта“ се јасно показала као неуспешна, па чак и погубна. Напуштена је тек након серије од једанаест терористичких напада на робне куће, возове, метрое и државне институције 1986. године који су готово у потпуности паралисали француску престоницу, уз биланс од 13 погинулих и више од 300 повређених.

Напади су изазвали толики револт у француском друштву да је идеја о преговорима или о заштити терориста постала исувише политички ризикантна. Међутим, неприпремљеност и неспособност француских обавештајно-безбедносних служби да потисну нападе путем превентивних и заштитних мера код куће или директном активношћу у иностранству⁷⁾ ставила је француску владу пред неколико опција за окончање напада. Влада се одлучила за преговоре иако је увек негирала да је до њих долазило. Стога постојање било каквих договора са државама спонзорима терористичких напада у Француској остаје и дан-данас врло контроверзно,⁸⁾ иако је општепознато да је влада од 1987. до 1994. године учинила више уступака државама које су спонзорисале тероризам. Тако је за обустављање напада на Француску „плаћено“ повлачењем њених трупа из Либана, драстичним смањивањем подршке Ираку током његовог рата са Ираном и уступцима приликом решавања питања иранског дуга Француској у склопу успостављања дипломатских односа две стране.⁹⁾

Током 1994. године радикална Оружана исламска група (Armed Islamic Group – GIA) успела је да окупи све алжирске исламске покрете под своју заставу и да добије спољну подршку ислами-

7) Michael Wieviorka, „Francuska suočena sa terorizmom“, *Terorizam*, juli/septembar 1991, str. 162.

8) Као пример тога како је ова контроверза истрајала као питање у француској политици погледати: M. Pasqua veut maintenir sa candidature a l'Elysee malgré les affaires; La controverse sur les otages du Liban se poursuit, *Le Monde*, 10. januar 2002.

9) Siniša Tatalović, Anton Grizold, Vlatko Cvrtila, *navedeno delo*, str. 77.

ста у Тунису, Либији и Мароку.¹⁰⁾ GIA је желела не само да преузме власт у Алжиру већ и да поново успостави калифат. За ове исламисте кључни непријатељ је била Француска. Напади су почели још 1993. године, а интензивирани су 1994. и 1995. године. Уследиле су бројне отмице авиона, атентати и бомбашки напади од стране активиста GIA, као и контрареакције француских обавештајно-безбедносних служби.¹¹⁾

2. ЗАКОНОДАВНА АКТИВНОСТ У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Неуспех „доктрине уточишта“, недостатак капацитета за успешно антитерористичко деловање, као и преплитање надлежности чак седам безбедносних служби, указали су на низ озбиљних недостатака које је требало што пре отклонити. Последица тога била је та да су француски политичари одлучили да повећају капацитете за спречавање напада на територији ове државе, превасходно јачањем полицијског и судског апарата на пољу борбе против тероризма.¹²⁾ Француски одговор на оно што је постао све снажнији захтев јавности за већом безбедношћу био је материјализован у Закону из септембра 1986. године, кључном правном акту за регулисање ове области. Закон је створио низ нових органа у француској влади који су се специјализовали за обрачун са тероризмом и дао оквир за координацију и централизовање активности усмерених на ту борбу. Такође, закон је оснажио министарства правде и унутрашњих послова, у којима су формирана нова тела задужена за размену података и координацију деловања различитих служби у антитерористичким активностима. Са друге стране, закон је од ове проблематике удаљио Министарство спољних послова које је придавало исувише велики значај одржавању пријатељских односа са државама које су спонзорисале тероризам.

Законом из 1986. године извршена је централизација свих судских процеса у вези са тероризмом и попуњена празнина настала укидањем специјалног Суда за безбедност државе (*Le Cour de*

10) Gerard Chaliand, *L'arme du terrorisme*, Louis Audibert, Paris, 2002.

11) Martha Cranshaw, „The effectiveness of terrorism in the Algerian War”, *Terrorism in context* (ed. Martha Cranshaw), Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1995, p. 502.

12) Видети опширније у Quan Li, „Does democracy promote or reduce transnational terrorist incidents“, *Journal of Conflict Resolution*, Peace Science Society, Pennsylvania, Vol. 49, 2005, pp. 230-258; Erica Chenoweth, „Democratic competition and terrorist activity“, *The Journal of Politics*, University of Chicago Press, Chicago, Vol. 72, 2010, p. 21.

Surete de l'Etat) који се од оснивања 1963. до гашења 1981. године, између осталог, бавио и кривичним делима тероризма. Међутим, овог пута није поновљена грешка стварања посебног суда изван целовитог судског система.

Иако је закон узео у обзир специфичну природу терористичких злочина тако што је обезбедио дуже временско задржавање у затвору за починиоце ових кривичних дела и продужио рок за притвор и истраге за такве случајеве, задржао је гоњење терориста у оквирима уобичајених процедура француског правосуђа. Наиме, уместо да се створи потпуно нов суд, закон је централизовао процесе повезане са тероризмом у постојећем Првостепеном суду града Париза. У овако образованом систему, локални тужилац одлучује да ли је злочин почињен на подручју његове надлежности повезан са тероризмом који је дефинисан као „дело почињено од стране појединца или групе које има за циљ да озбиљно наруши јавни поредак застрашивањем или терором“. Ако кривично дело одговара овој дефиницији, случај се пребацује специјализованом тужиоцу или истражном судији у оквиру Првостепеног суда града Париза. Овај систем заобилази проблем мале канцеларије локалних тужиоца и минимализује опасности од одмазде над локалним становништвом. Истовремено, у оквиру Првостепеног суда у Паризу формиран је тим тужиоца и истражних судија који се баве искључиво случајевима тероризма, при чему су они постали водећи актери у борби Француске против наведеног облика политичког насиља.

Наиме, утемељена је тзв. Антитерористичка дивизија у Паризу у чији састав улазе јавни тужиоци и истражне судије (Unite de Coordination de la Lutte Anti Terroriste – Јединица за координацију антитерористичких активности, у даљем тексту UCLAT). Ова дивизија се бави искључиво случајевима тероризма и представља везу између полиције и обавештајних служби. Са друге стране, Министарство правде формирало је Биро који доноси политичке смернице. Не само да је правни систем борбе против тероризма централизован, већ је исто учињено и са полицијским системом. Нагласак је на интегралној оперативној координацији борбе против тероризма. На политичком нивоу Савет за унутрашњу безбедност (Conseil de Sécurité Intérieur – CSI) је основан 1986. године и чине га министри правде, иностраних послова, унутрашњих послова, прекоморских подручја, а на челу се налази премијер. Савет спроводи координацију званичног Комитета за везу или Међуминистарског комитета за антитерористичке везе (Comité Interministériel de Liaison Anti-Terroriste – CILAT) у којој су безбедносне

службе такође заступљене. UCLAT комбинује три елемента: обавештајни рад, спречавање напада и репресију. UCLAT дистрибуира информације релевантним странама и такође сарађује са бројним европским земљама, као што су Немачка, Италија, Шпанија, Велика Британија, Белгија и Холандија.¹³⁾

Евидентно је да се у обавештајно-безбедносном систему Француске, у континуитету, посебна пажња посвећује питањима обједињавања и координације обавештајних информација и анти-терористичких активности што се манифестује кроз формирање посебних институција и тела као што су Међуминистарски комитет за антитерористичке везе и Јединица за координацију антитерористичких активности. На нивоу Владе Француске посебно важну координирајуће инструктажну функцију има Национални комитет за безбедност.¹⁴⁾

Закон из 1986. године је дефинисао да је истражни судија задужен за спровођење непристрасне истраге како би одредио да ли је почињен злочин вредан гоњења. Када се то једном утврди, истражни судија предаје случај тужиоцу и адвокату одбране. С обзиром на то да је намера да ове истражне судије буду непристрасни арбитри, они не одговарају ниједној политичкој власти и гарантована су им прилично широка овлашћења за отворене судске истраге која обухватају издавање налога за претресе и прислушкивање и издавање судских позива. Законима из 1986, 1995. и 1996. године дозвољава се судијама да у притвору држе осумњичене у случају тероризма четири дана пре него што подигну оптужницу, затим имају право да издају и спроводе налоге за хапшење током ноћи и да захтевају суђења без пороте у посебним случајевима. Ова решења су се показала као прилагођена комплексним истрагама неопходним за судске процесе па чак и за превенцију терористичких активности.

До овог прилагођавања је дошло због формирања малог, специјализованог корпуса антитерористичких истражних судија који су, током времена, остварили компетенцију која је готово прерасла у обавештајну службу за себе. Поједине истражне судије су, након година бављења повезаним истрагама од којих су многи имали резултате на основу доказа прикупљених у претходним истрагама, постали експерти за проблематику тероризма, што је тешко остварити у оквиру конвенционалних судских институција. Поједине

13) Marielisa Epifanio, „Legislative responses to international terrorism“, *Journal of Peace Research*, PRIO, Oslo, Vol. 48, 2011, p. 402.

14) Adam Purg, *Obaveštajne službe*, Enotnost, Ljubljana, 1995, str. 174-175.

истражне судије су чак намеравале да се специјализују за случајеве који су повезани са посебним врстама тероризма као што је, на пример, сепаратизам или исламистички тероризам.

Захваљујући наведеним законским реформама, судије које су радиле на случајевима исламистичког тероризма започеле су директну сарадњу са домаћом обавештајном службом DST (Direction de la Surveillance du Territoire), која је пре тога комуницирала са судијама преко посредника судске полиције. Као резултат, агенти DST директно комуницирају са судијама и тужиоцима уколико имају информацију за коју сматрају да захтева судску истрагу. Уколико судија из добијених обавештајних података одлучи да постоји или би могло да дође до кривичног дела, има овлашћење да обавештајну истрагу преобрати у судску истрагу. Овај систем је карактеристичан по централизацији судског апарата, постављањем судија за „ризнице знања о терористичким мрежама“ и двоструком улогом DST као обавештајне агенције и судске полиције.

Судије за антитероризам и DST су успоставиле делотворну сарадњу захваљујући надопуњавању њихових специфичних овлашћења и могућности. Обавештајни званичници су имали одличне обавештајне податке и искусне агенте, а судске власти одлична истражна овлашћења. Искуство рада у сарадњи и детаљном излагању опште стратегије створило је велико поверење између институција.

У складу са постојећим законским прописима, али и досадашњим практичним резултатима, борба против тероризма у Француској се више ослања на податке и информације које су прикупљене обавештајним радом људског фактора у односу на техничка средства. Француски закон дозвољава прикупљање података од великог броја државних институција. У оквиру превенције тероризма истражни званичници обавештајних агенција могу да прикупљају податке од интернет провајдера, имају приступ систему за регистрацију возила, систему за возачке дозволе, систему националних личних карата, систему за управљање пасошима, електронском систему управљања, фајловима страних држављана и фајловима са личним подацима иностраних држављана и подацима лица која траже азил, фајловима са личним подацима лица која путују у земље Европске уније или ван ње. Мере су посебно усмерене на странце који изгледају као „арапски исламисти“.

У Француској је законом из 2006. године полицијски привор према лицима осумњиченим за кривично дело тероризма ограничен на максимално 6 дана, ако постоји озбиљан ризик од терористичких деловања како у земљи тако и у иностранству. У

редовним случајевима притвор пре оптужбе не може бити дужи од два дана. Судски полицајац може да задржи лице „против кога постоји један или више оправданих разлога за сумњу да је починио, или покушао да почини кривично дело“.¹⁵⁾ Када се лице сумњичи да је извршило или да је покушало да изврши терористичко дело, обичан рок од 48 сати за притвор пре оптужбе се може продужити два пута по 24 часа. Ипак, судија може захтевати додатно продужење од 48 сати уколико за то постоје ваљани разлози. Рок за притвор осумњиченог пре оптужбе у случају сумње да је укључен у организовање непосредног терористичког напада не може бити дужи од шест дана. Када „први елементи истраге или самог притвора показују да постоји озбиљан ризик од непосредног терористичког напада у Француској или у иностранству, или потребе међународне сарадње изричито то захтевају“ обични рок за притвор (тј. 48 сати) може бити продужен четири дана, на основу правила за притвор пре оптужбе за осумњичене за тероризам, односно два дана на основу одлуке суда.

И поред свих позитивних решења, најновији напади су показали да је француски систем за борбу против тероризма далеко од савршеног, будући да није успео да спречи нападе у Француској, а да је често био извор новог насиља и генератор ризика од стварања опасног расцепа унутар француског друштва због прекомерне ревности и наметљивости, посебно у животу француске арапске заједнице.¹⁶⁾ Како би се отклонили постојећи недостаци, француски премијер Мануел Валс је у првом обраћању Парламенту после напада из јануара 2015. године најавио нове мере у, како је том приликом истакао, „рату“ који његова земља води против тероризма. Између осталог, Валс је обећао да ће до краја ове године у француским затворима бити опремљене специјалне просторије у којима ће бити изоловани исламски екстремисти, да ће земља до септембра бити спремна да се укључи у европски регистар пописа путника (PNR), као и да ће у току године надлежни органи увести надзор авионских летова лица осумњичених за криминалне активности.

Такође, недавно је ступио на снагу пакет закона који забрањује путовања исламистима за које постоји основана сумња да су спремни на извршење аката политичког насиља и прописује веће затворске казне за лица која подстичу друге на извршење терори-

15) Articles 63 (*enquête de flagrance*), 77 (*enquête préliminaire*) and 154 (*commission rogatoire*) of the French Code of Criminal Procedure.

16) Bigo Didier, „Reassuring and Protecting: Internal Security Implication of French Participation in the Coalition against Terrorism“, *Critical Views of September 11* (priredili: E. Hershberg, K. W. Moore), The New Press, New York, 2002, pp. 72-94.

стичких напада. Примера ради, за оне који подстичу или оправдавају тероризам посредством интернета прописана је и казна затвора у трајању до седам година. Интернет провајдерима је наложено да најкасније у року од 24 сата блокирају странице које позивају на сиад. Истовремено, претраге таквих сајтова се аутоматски евидентирају на серверу МУП Француске, што му омогућава да промтно реагује уколико процени да то представља реалну опасност по безбедност. Средином ове године су усвојена и законска решења која у значајној мери проширују овлашћења надлежних служби у осетљивим областима као што су прислушкивање телефонских разговора, читање интернет комуникација, лоцирање мобилних телефонских апарата и електронски надзор просторија лица осумњичених за кривична дела повезана са тероризмом. Када је реч о безбедносним службама задуженим за борбу против тероризма, предвиђено је повећање броја њихових службеника за укупно 2680 у наредне три године, а планиран је и утрошак 425 милиона евра за њихову модернизацију.

Већ усвојене и друге најављене мере су одмах изазвале негативне реакције дела француске јавности, који сматра да такви поступци, с једне стране, неће дати жељене резултате на плану борбе против тероризма, док ће, с друге стране, водити ка ограничавању људских права и слобода, пре свега слободе говора.¹⁷⁾ Треба имати на уму да је француско друштво, као колевка високих стандарда у поштовању тих вредности, посебно осетљиво на сваки наговештај њиховог угрожавања, те да ће сваки нови искорак, нпр. у правцу даљег повећања надлежности служби безбедности, неминовно наилазити на отпоре.¹⁸⁾ Ако се узму у обзир слична искуства других држава које су у ранијем периоду биле изложене нападу транснационалних терориста, попут САД и Велике Британије, где су владине одлучне антитерористичке мере такође имале оштре противнике, треба очекивати да ће се француска администрација, као и њихове америчке и британске колеге, бирајући између повлађивања критичарима и боље заштите националне безбедности, изабрати ово друго.

17) Todd Sandler, „New frontiers of terrorism research: An introduction“, *Journal of Peace Research*, PRIO, Oslo, Vol. 48, 2011, p. 280.

18) Alex Schmid, „Terrorism and Democracy“, *Terrorism and Political Violence*, Taylor & Francis, Routledge, London, Vol. 4, 1992, p. 19.

3. ФРАНЦУСКЕ СПЕЦИЈАЛИЗОВАНЕ СЛУЖБЕ У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Сама чињеница да је у јануару ове године дошло до терористичког напада са већим бројем људских жртава недвосмислено доказује да су француске безбедносно-обавештајне структуре зајале на пољу превентивног деловања у правцу осујећивања активности терориста.¹⁹⁾ Ово је нарочито очигледно ако се има у виду податак да су надлежне службе биле упознате са ранијим деловањем терориста одговорних за нападе. Међутим, када је до напада дошло, француске службе су се, према мишљењу стручне јавности, показале као ефикасне. Поред полиције, у акцију потраге и неутрализације терориста је била укључена и војска, у оквиру тзв. система за узбуну, формираног по угледу на сличан програм у САД.²⁰⁾

Приликом осврта на службе у чијем делокругу рада се налази борба против тероризма, треба напоменути да Француска има децентрализован систем обавештајно–безбедносних структура, који се значајно разликује од система формираних код њених партнера из НАТО пакта. Поред комплексности, карактерише га и непостојање уобичајене парламентарне и друге независне контроле. Политичка контрола над радом свих обавештајних и безбедносних служби поверена је врху извршне власти, а реализује се посредством различитих координационих тела којима председавају председник и премијер. Најзначајније такво тело је Међуресорски комитет за обавештајне послове (Comite interministeriel du renseignement – CIR). Такође, Француска се разликује од већине европских земаља и по непостојању централне обавештајне установе. Наиме, све француске обавештајно-безбедносне службе су ресорне и делују као организационе целине у оквиру Министарства националне одбране и Министарства унутрашњих послова.

У обавештајно-безбедносној концепцији Француске и даље доминира војни фактор што је директна последица улоге Француске у НАТО-у и ЕУ, али и тенденције да се тачно и благовремено предвиђање догађаја од значаја за заштиту националне територије од тероризма, сецесије и сличних појава, сврстају у основне задатке француске армије.

19) Vivienne Walt, „An attack foretold: French officials were concerned even before two gunman stormed a Paris newspaper”, *Time*, 19.01.2015, pp.16-17.

20) Remy De La Mauviniere, „The Aftermath”, *The Nation*, 2.02.2015, p. 11.

Француска има осам обавештајно-безбедносних служби, од којих свака у одређеној мери учествује у државној борби против тероризма. У питању су Генерални директорат за спољну безбедност (*Direction générale de la sécurité extérieure*, у даљем тексту DGSE), Централни директорат за унутрашњи обавештајни рад (*Direction centrale du renseignement intérieur*, у даљем тексту DCRI), Директорат војне обавештајне службе (*Direction du renseignement militaire*, у даљем тексту DRM), Директорат за одбрамбену заштиту и безбедност (*Direction de la protection et de la sécurité de la défense*, у даљем тексту DPSD), Бригада за обавештајно и електронско извиђање (*Brigade de renseignement et de guerre électronique*, у даљем тексту BRGE), Централна служба за безбедност информационалних система (*Service central de la sécurité des systèmes d'informations*, у даљем тексту SCSSI), Судска полиција (*Direction centrale de la police judiciaire*, у даљем тексту DCPJ) и Национална комисија за контролу безбедносних пресретања (*Commission nationale de contrôle des interceptions de sécurité*, у даљем тексту CNCIS).

DGSE је спољна војна обавештајна служба која под контролом француског министра одбране ради упоредо са DCRI на прикупљању података и пословима националне безбедности, спроводећи паравојне и контраобавештајне операције у иностранству, укључујући и оне које за циљ имају обрачун са терористичким групама опасним по Француску. Као и код других обавештајних агенција, детаљи о операцијама и организацији нису доступни јавности. У оквиру DGSE-а постоји укупно пет директората, од којих се антитерористичким активностима баве Директорат за обавештајне податке (Служба за политичке обавештајне податке и Служба за безбедносне обавештајне податке) и Директорат за операције (акционе дивизије су одговорне за тајне операције).

DCRI је почела са радом 2008. године угледајући се по организацији на амерички FBI. Њен настанак је директно повезан са напором француских власти да избегну преплитање у раду различитих служби и одговоре на повећану опасност по националну безбедност од међународног тероризма и међународног организованог криминала. Задужена је за контрашпијунажу, борбу против криминала и тероризма и надзор потенцијалних претњи на француској територији од стране појединих група и организација. DCRI је директно одговорна министру унутрашњих послова, има централу и шест управа, од којих се антитерористичким деловањем највише баве Управа за борбу против тероризма и Управа за заштиту уставног поретка.

DRM је основан 1992. године да би се централизовали прикупљени војни обавештајни подаци за француске оружане снаге.

Временом су одговорности постепено еволуирале од чисто војно-обавештајних интереса до политичких и стратешких, међу којима се налази и заштита од терористичких претњи.²¹⁾ DRM није одговорна за унутрашњу безбедност. Активности DRM обухватају анализу сателитских снимака и других снимака и комуникација, и зато у великој мери зависе од прикупљених података које добијају од других војних структура, као што је BRGE.

DPSD је војна обавештајна служба, превасходно задужена за контрашпијунажу и борбу против мафије. Имајући у виду повезаност појединих страних шпијуна и носилаца организованог криминала са међународним тероризмом, DPSD се налази у прилици да кроз обављање својих примарних задатака долази до података од значаја за антитерористичке напоре француског обавештајно-безбедносног система у целини.

BRGE је формирана 1993. године да би превазишла обавештајне недостатке уочене током Заливског рата, а по идеји тадашњег министра унутрашњих послова. Она пружа подршку Министарству одбране и војној команди кроз праћење различитих комуникационих и других сигнала, као што су радар, што може бити корисно и у борби против тероризма. У ту сврху контролише и управља објектима који се налазе на више локација. Поред пружања обавештајних сигнала, BRGE такође пружа савете и помоћ оружаним снагама по питању сигурности комуникација и система информационе технологије.

Сличну улогу има и SCSSI која је одговорна за регулисање употребе криптосистема, односно за њихову заштиту. DCPJ води и координира акције „спровођења закона“ полиције и Жандармерије против организованог криминала, било да се ради о кривичном делу или финансијској активности, у сарадњи са другим институцијама (царина, управа прихода и сл.) док CNCIS проверава законитост прислушкивања.

Под утицајем напада палестинских терориста на израелске спортисте на Олимпијским играма 1972. године у Минхену, Француска је 1973. године у оквиру Жандармерије формирала специјалну антитерористичку јединицу „Група за интервенцију националне жандармерије“ (Groupement d'intervention de la Gendarmerie nationale – GIGN) чији је основни задатак борба против тероризма, с тим да је од 1983. године задужена и за безбедност председника републике. Француска има и специјалне војне антитерористичке јединице међу којима се издвајају 1. падобрански пук морнаричке пешадије, команда група за подводне операције „Hubert“, командо-

21) Walter Enders, Todd Sandler, „Transnational terrorism in the Post-Cold War era“, *International Studies Quarterly*, International Studies Association, Tucson, Vol. 43, 1999, p. 162.

си маринских стрелаца „COFUSCO“ и 2. легионарски падобрански пук.

4. ЗАКЉУЧАК

Као што је констатовано, централизован судски апарат у Француској створио је веома компетентан и искусан истражни орган који изузетно добро сарађује са француским обавештајно-безбедносним агенцијама. Међутим, француски модел борбе против тероризма још увек карактерише снажна тензија између правно-судских и обавештајно-безбедносних структура. Примера ради – француски обавештајни званичници често се жале да специјализоване судије за тероризам често прекорачују своја овлашћења тиме што од обавештајних агенција траже обавештајне податке који им уопште нису потребни за кривични поступак, а често се дешава да поједине обавештајне информације буду презентоване новинарским круговима чиме се на известан начин, условно речено, деконспиришу и компромитују оперативни извори и методи рада. Ипак, аналитичари оцењују да је ова обавештајно-судска тензија у основи много мање изражена у Француској него што је то случај у САД. Ово због тога што се брзо схватило да је институционални ривалитет веома штетан јер је систем показао неспособност и низ слабости на плану борбе против тероризма, што је све навело званичне политичке власти да Законом из 1995. године обавезујуће захтевају интензивну системску сарадњу између судских и обавештајних институција. Због тога је успостављена непосредна, званична и редовна радна повезаност судија за антитероризам и безбедносних званичника Централног директората за унутрашњи обавештајни рад због тога што је свако од њих имао нешто што је овом другом било потребно – обавештајни званичници су имали одличне обавештајне податке и радне ресурсе, а судске власти су имале одлична истражна овлашћења.

Ово је створило велико поверење између институција и довело до закључка да успех борбе против тероризма захтева ефикасну и континуирану сарадњу између судских институција и обавештајних служби. Ипак, пракса је показала да Централни директорат за унутрашњи обавештајни рад у комбинацији са судијама за тероризам веома често у оперативној пракси прикупља и класичне обавештајне податке у иностранству у вези са већ започетим истрагама против тероризма, што би у строгој подели надлежности требало да буде искључива улога спољне обавештајне агенције – Генерални директорат за спољну безбедност.

Имајући у виду транснационални карактер савременог цихадизма, као основни задатак француских безбедносно-обавештајних структура се намеће још интензивније ангажовање на унапређењу међународне сарадње са партнерским службама у области размене обавештајних података о деловању терориста. Сходно томе, у наредном периоду се може очекивати конкретизовање и материјализација заједничке најаве министара унутрашњих послова чланица ЕУ, као и изјава више европских лидера, да ће их напади у Француској мотивисати да осмисле сет ефикасних и дугорочних мера у овој области, што би уједно била и најважнија поука извучена из описаних трагичних дешавања која су трајно изменила перцепцију француске јавности и политичког врха када је реч о степену угрожености њихових вредности од стране глобалног тероризма.

ЛИТЕРАТУРА

- Amalric J., Tourancheau P., „Des reseaux terroristes tres mobiles et autonomes“, *Liberation*, 06.12.2002.
- Articles 63 (*enquête de flagrance*), 77 (*enquête préliminaire*) and 154 (*commission rogatoire*) of the French Code of Criminal Procedure.
- Carli Pierre, Telion Caroline, Baker David, „Terrorism in France: the medical response“, *Prehospital and Disaster Medicine*, WADEM, Cambridge, Vol. 18, 2003.
- Chaliand G., *L'arme du terrorisme*, Louis Audibert, Paris, 2002.
- Chenoweth Erica, „Democratic competition and terrorist activity“, *The Journal of Politics*, University of Chicago Press, Chicago, Vol. 72, 2010.
- Cook C. W.Charles, „Je suis... qui? A report from les baulieus“, *National Review*, NRI, New York, 2015.
- Cranshaw Martha, „The effectiveness of terrorism in the Algerian War“, *Terrorism in context* (ed. Martha Cranshaw), Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1995.
- Davidson Lawrence, „Terror in Paris: Putting Charlie Hebdo in context and looking for a way out“, *The Humanist*, American Humanist Association, Washington, March-April 2015.
- De La Mauviniere Remy, „The Aftermath“, *The Nation*, 2.02.2015.
- Didier B., „Reassuring and Protecting: Internal Security Implication of French Participation in the Coalition against Terrorism“, *Critical Views of September 11* (priredili: E. Hershberg, K. W. Moore), The New Press, New York, 2002.
- Dimitrijević V., *Terorizam*, Radnička štampa, Beograd, 1982.
- Enders Walter, Sandler Todd, „Transnational terrorism in the Post-Cold War era“, *International Studies Quarterly*, International Studies Association, Tucson, Vol. 43, 1999.

- Epifanio Marielisa, „Legislative responses to international terrorism“, *Journal of Peace Research*, PRIO, Oslo, Vol. 48, 2011.
- Gaćinović R., *Terorizam u političkoj i pravnoj teoriji*, Evro-Giunti, Beograd, 2010.
- Gaćinović R., *Političko nasilje i globalizacija*, Draslar partner, Beograd, 2008.
- Li Quan, „Does democracy promote or reduce transnational terrorist incidents“, *Journal of Conflict Resolution*, Peace Science Society, Pennsylvania, Vol. 49, 2005.
- M. Pasqua veut maintenir sa candidature a l'Elysee malgre les affaires; La controverse sur les otages du Liban se poursuit, *Le Monde*, 10. januar 2002.
- Phillip J.Brian, „Terrorist group cooperation and longivity“, *International Studies Quarterly*, International Studies Association, Tucson, Vol. 58, 2014.
- Piazza A. James, „Poverty, minority economic discrimination and domestic terrorism“, *Journal of Peace Research*, PRIO, Oslo, Vol. 48, 2011.
- Purg A., *Obaveštajne službe*, Enotnost, Ljubljana, 1995.
- Sandler Todd, „New frontiers of terrorism research: An introduction“, *Journal of Peace Research*, PRIO, Oslo, Vol. 48, 2011.
- Schmid Alex, „Terrorism and Democracy“, *Terrorism and Political Violence*, Taylor & Francis, Routledge, London, Vol. 4, 1992.
- Simeunović D., *Terorizam: Opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta, Beograd, 2009.
- Tatalović S., Grizold A., Cvrtila V., *Suvremene sigurnosne politike: države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*, Golden marketing, Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.
- Walt Vivienne, „An attack foretold: French officials were concerned even before two gunman stormed a Paris newspaper“, *Time*, 19.01.2015.
- Wieviorka M., „Francuska suočena sa terorizmom“, *Terorizam*, juli/septembar 1991.

Borisa N. Lecic

**FRENCH RESPONSE TO THE CHALLENGES
OF GLOBAL TERRORISM – HISTORY
AND CONTEMPORARY SITUATION**

Resume

Terrorist attacks by radical Islamists on the editorial staff of the satirical magazine ‘Charlie Hebdo’ and other targets, in which in the early 2015 seventeen people got killed, aroused the need for a detailed and comprehensive study and critical examination of models of combating this form of political violence in France, primarily in terms of legal norms regulating the anti-terrorist activity, but also in terms of organizational and professional capacities of special services in charge of preventive and repressive battle against terrorism. In this context, it is

worth noting that the foundations of today's system for combating terrorism were set by the Law of 1986 which, among other things, centralized all judicial proceedings pertaining to terrorism. This filled the void created by abolishing the Special Court for State Security (Le Cour de Surete de l'Etat), which from its establishing in 1963 to its closure in 1981 dealt with prosecution of terrorist offences. Present-day terrorist attacks, such as the one on 'Charlie Hebdo', show some new features. The attacks are conducted by small groups or by individuals, so called 'lone wolves', following minimal preparation in absolute secrecy and have deadly effects. This makes the job of security services much more difficult and is bound to result in legislative changes in France, which will aim to increase the efficiency of anti-terrorist activities of special services. In order to overcome the shortcomings of the present system, French Prime Minister Manuel Valls in his first address to the Parliament after the attack in January 2015, announced new measures in this, as he said 'war' his country leads against terrorism. In addition, he promised that by the end of this year, French prisons will be equipped with special isolation rooms for Islamist extremists, by September France will be ready to join EU Passenger Name Record (PNR) and in the course of this year the authorities will introduce surveillance of flights by persons suspected of criminal activities.

Key words: terrorism, France, „Charlie Hebdo“, legal norms, security and intelligence structures

* Овај рад је примљен 17. септембра 2015. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 16. децембра 2015. године.